
Deu cartes de Lluís Nicolau d'Olwer a Miquel Ferrà (1922-1933)

a cura de Francesc Lladó i Rotger

A l'arxiu personal de Miquel Ferrà hi ha setanta-dues cartes procedents de Lluís Nicolau d'Olwer. L'epistolari comença l'any 1916 i acaba el 1945. Posteriorment a aquesta data sabem que Ferrà encara va rebre algunes cartes o postals de Nicolau d'Olwer que no tenim i que arriben fins a l'any 1947, moment de la mort de Ferrà. Les de Nicolau d'Olwer que van de l'any 1913 a l'any 1916, que no són a l'arxiu, devien ser dins una caixa que s'extravià durant la Guerra Civil, quan Ferrà tenia tots els seus papers a Barcelona, segurament a la Residència d'Estudiants, on foren curosament guardats llevat d'aqueixa caixa que desaparegué.

A través d'aquestes cartes que hem seleccionat es va veient un dels períodes de més coincidència dels dos personatges. La seva actitud enfront de la vida, l'amor, la moral, el catalanisme, la cultura, el compromís polític i la Dictadura, s'hi veu ben palesa, viva i autèntica.

El juliol-agost de 1922 Nicolau d'Olwer havia fet a Ginebra una comunicació amb el títol de *Le problème de la morale neutre. Peut-on parvenir a une morale unanime?* En el moment d'escriure les cartes que comentam n'envià una còpia a Ferrà i sovint, en les seves reflexions, hi fa referència com si fos una guia que les regís.

El 1921, Nicolau, Ferrà i altres havien duit endavant la Residència d'Estudiants de Catalunya, que Ferrà dirigia i a la qual Nicolau d'Olwer donava suport des del seu lloc de regidor de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. La Residència quedà en mala situació econòmica a causa de la Dictadura quan li fallaren les subvencions que la feien possible; aquest serà un altre dels temes de les cartes.

Des de finals de 1923 Nicolau va haver de patir l'exili. En aquests moments

Ferrà és un dels que li fa d'enllaç i contacte amb el món, a voltes clandestí, del catalanisme. També li serveix de consol en moments de depressió i s'ocupa de visitar la mare de Nicolau d'Olwer per la soledat de la qual el fill està tan preocupat. És també Ferrà qui li trameta l'opinió dels amics contrària al seu retorn a Catalunya, quan, passat un cert temps a l'exili, volia tornar. Durant el temps de la Dictadura, Nicolau d'Olwer i Ferrà han d'utilitzar pseudònims a les seves cartes, que podríem considerar clandestines. En aquestes cartes Ferrà adopta el pseudònim d'*Uhrmann* ('l'home del rellotge') i Nicolau a vegades el de *Lanternman* ('l'home de la llanterna'), fins i tot en francès *L'homme à la lanterne*.

Proclamada la República, Nicolau d'Olwer ocuparà nombrosos càrrecs públics, la qual cosa farà que l'amistat amb Ferrà quedi en un segon terme. A causa d'això, les cartes no són tan nombroses com en temps de la Dictadura; tampoc no ho són els encontres personals. De tot això se'n queixarà Nicolau, com podem veure al final de la darrera carta que transcrivim.

La transcripció ha estat feta amb tota escrupolositat, respectant l'accentuació i la puntuació. Aquesta tasca no ha estat gens fàcil, per les següents raons: En primer lloc, la lletra de Nicolau d'Olwer és de difícil comprensió. En segon lloc, el contingut de les cartes a vegades està en clau a causa de la clandestinitat. I, finalment, hi ha la desconexió de certs noms la comprensió dels quals Ferrà i Nicolau donaven per suposada.

Per acabar, hem de dir que fóra interessant que el lector hagués llegit abans o que llegís al mateix temps que aquestes cartes, les que Ferrà envià a Nicolau d'Olwer que foren publicades amb el títol de *Setze cartes de Miquel Ferrà a Lluís Nicolau d'Olwer (1923-1934)* per Josep Massot i Muntaner al núm. 45 d'«Els Marges» (1992).

FRANCESC LLADÓ I ROTGER

Amic Ferrà!

El dia que partireu no vaig poder-vos acomiadar al vapor, retingut a Acció Catalana pels afers importants del dia. Estaven comprant i prenent possessió de «La Publicitat».¹ Ara ve la tasca ardua de la transformació del diari en un de tot català: penso que no estarà enllestit això fins a l'octubre. A mi em carreguen els neulers de la direcció. De totes maneres, ara durant tres setmanes que seré fora, algú altre haura de fer la feina. Convé sobre tot anar transformant la col·laboració, que era tota castellana. Comptem amb vos com col·laborador, i ens fareu molt favor si ben aviat ens envieu alguna cosa.²

A la fi, ahir vaig rebre l'equipatge, i dintre d'ell vaig trobar la còpia que us trameto de la meua moralitat,³ ara que ja ha acabat la vaga postal. Les paraules gregues que hi ha, poden trascriure's en aquesta forma:

τὸ μὲν βίον
 ἡ φύσις ἐδοκε, τὸ δὲ καλὸς Λὲν
 ἢ τὴν τέχνην.
 ἐχθόμαι, οὐκ ἔχο.
 ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

El Sr. Esteve ha organitzat per aquesta tarda una *gran* manifestació contra la Diputació i en favor del Sanko Penko. Serà xiroi.

Dimecres a la tarda marxem amb la meua mare cap a Cestona, a pagar-hi aquell cens anual.

Dongueu molts records a la vostra gent i als amics.

Rebreu tres exemplars de l'Epistolari d'En Milà. N'hi ha un per En Guillem Fortesa i un altre per En Joan Pons,⁴ col·laboradors que han estat del recull.

La mar dolenta i bruta.

Us abraça

Lluís Nicolau d'Olwer

[Carta 18]

1. El diari feia un any que era de la Federació Patronal i havia estat adquirit per l'acabada de fundar Acció Catalana, un dels principals dirigents de la qual era Nicolau d'Olwer.

2. Ferrà va enviar a «La Publicitat» l'article *En Costa i Llobera* publicat el 22 d'octubre de 1922. També hi va publicar *El rei i la catedral* el 22 de maig de 1923. De moment no tenim notícia de més col·laboracions.

3. Deu fer referència a la comunicació *Le problème de la morale neutre. Peut-on parvenir à une morale unanime?* Ferrà guardava al seu arxiu la còpia a la qual aquí es fa referència i hi havia escrit, amb llapis, la transcripció del grec que veiem en aquesta carta, així com també la circumstància que la comunicació havia estat donada per Lluís Nicolau d'Olwer al Congrés d'Educació Moral celebrat a Ginebra.

4. Guillem Forteza i Pinya, arquitecte, i Joan Pons i Marquès, arxiver, amics de Miquel Ferrà.

16-I-24

Caríssim Ferrà!

Ja veieu! Per aquests mons de Déu fugint de la primada.⁵ La meva mare —a qui us prego que visiteu per fer-li una estona de bona companyia, que ara molt ho necessita— us donarà detalls de la meva marxa.

Permeteu-me que us faci uns encàrrecs.

1. Remetre les adjuntes cartes una a Magí Sandiumenge (Llibreria Italiana, Rambla de Catalunya 125)⁶ i altra a Ramon d'Alós.⁷ Temo que adreçades directament no es perdessin.
2. Veieu a l'Estelrich, que deu estar bo o convalescent d'una *grippe*, i que ha d'anar a París. Cal que em faci saber les dates en què hi serà, i fora bo que us posessiu d'acord en els darrers detalls d'allò que havieu planejat. Feu-li demés totes les suggestions que se us acudin.

La meva mare us podrà dir a cada moment la meva adreça.

Malament vàrem fer el canvi de data d'un any a l'altre!⁸ Cal treballar per ajudar a caure tota aquesta bretolada.

Doneu molt bons records als amics i a les amigues, i rebeu una abraçada d'aquest arrocinat company.

Lluís Nicolau

[Carta 25]

16-III-24

Caríssim!

Es ahir que vaig rebre la vostra del 28-II; la que m'anuncieu que ha de venir per mitjà d'En Pac Madrid, es veu que encara fa més llarga via.

Jo he anat desplaçant-me sovint, anant i tornant, treballant sempre i empipant-me sovint. Podeu pensar que l'empipament no és pas amb el «*soldataccio grosso camuffato da tiranno picaresco*» (que diu el D'Annunzio) i els seus col·legues, sino amb la majoria de la nostra gent. No demano pas, que això, seria massa per uns mediterranis panxacontentes, actituds heroiques, sino tan sols un auster abstencionisme. Lluny d'això, la nostra terra és plena d'esquirols i de gallines. Llamentable fauna! Sort que per aquestes terres el públic no està massa content, que si ho estés, amb quina rialleta acolliria les nostres paraules! En fi, ja sabeu que la moral unànime,

5. Fa referència a la dictadura de Primo de Rivera de la qual Nicolau d'Olwer havia fugit. Antoni Rovira i Virgili recorda que fugiren plegats de Tarragona cap al port francès de Seta amb una embarcació que no oferia gaires garanties.

6. Aquesta llibreria, juntament amb altres de Barcelona, era coneguda el temps de la Dictadura com a lloc de tertúlia i fins i tot de conspiració.

7. Ramon d'Alós-Moner i de Dou havia substituït Eugeni d'Ors en la Secretaria General de l'IEC i juntament amb Nicolau d'Olwer a partir de l'any 1923 representaven l'IEC a la Unió Acadèmica Internacional.

8. Nicolau havia sortit a l'estranger a finals de l'any 1923.

com basada en l'estoica, té una rel individualista: sé que em perjudico en molts ordres i crec que l'esforç és absolutament perdut, però estic content de complir el que crec el meu deure envers Catalunya. Cal confessar tanmateix que tenim una gent absurda: ahir llegia a «La Veu» l'anunci del Siglo. A l'hora que s'està fent per part dels catalanistes una campanya de boicot contra el Siglo, perquè el Sr. Conde ha acceptat de fer de diputat-esquirol, un dels òrgans catalanistes, el que ho és dels qui tenien la majoria a la Diputació foragitada, per cobrar-li quatre duros li fa l'anunci!

Fa quinze dies que era a París i hi vaig veure l'amic Mr. Maly que tornava d'Escòcia. Em plau molt que seguïu en contacte per aquells llibres de què vàrem parlar.⁹

Fins ara, que feia fret i això era ple de neu i de glaç i calia anar amb trineu i ens llançàvem amb luges costes avall, em trobava be en aquest país. Ara ja no. La primavera ve a grans gambades, el sol és calent i l'aire és tebi (almenys de dia) i tot fa enyorar les nostres platges. Frisso ja per enllestir la feina i anar-vos a fer companyia a les sorres del Vulcano! M'hauria agradat de no tornar fins que la nostra sensibilitat de *viejos liberales* no hagués de sofrir sotrac a cada tres passes. Però veig que això va llarg. A aquesta genteta no hi ha ningú que els pugui treure i ells no tenen cap ganes d'anar-se'n. A fora, la gent tot el que es fa i es diu en contra ho acull bé. Sembla que aquell bufarut reaccionari ja ha passat, i que les darreres eleccions angleses han oxigenat l'atmosfera política d'Europa. La nostra gent, però, té una por fantàstica, que procura excusar en equilibris d'habilitat. I el qui té més por de tots és el qui un moment havia dut la representació màxima de Catalunya.¹⁰ De viva veu us contaré detalls.

Per aquí hem tingut durant molt temps una dama que tenia una extraordinària semblança amb Mrs. Gray.¹¹ Va resultar que era francesa, però de mare anglesa. Una anglesa veritable, d'aquelles que tot s'ho prenen amb la màxima serietat, ens ajuda posant coses en anglès, i un *ex-attaché* a un consolat ens hi dona quatre cops de francès diplomàtic. Tenim una màquina d'escriure i una bandera catalana que flameja les quatre barres de cara al Montblanc.

Es molt d'agrair, evidentment, a aquesta hora els esforços d'En Bonilla (a qui m'ha sabut greu de no poder veure, perquè ens conservem molt bona amistat) i de N'Ossorio.¹² El que veig difícil és que reixin. Altrament, posats a comentar, no sé si aniríem gaire més lluny d'un catalanisme de Jocs Florals presidits per la reina o d'un retrat del rei disfressat de conceller, com aquell Alfons XII que hi ha a la Universitat.

No digueu a ningú que us he escrit, sinó que sabeu notícies per casa. Us agrairé molt que feu alguna estona de companyia a la meua mare, que es troba molt sola i amoïnada.

Una cordial abraçada del vostre company

l'homme à la lanterne.

Ha passat bon hivern l'Hermínia?¹³ Ha calgut ajornar novament? Aviat farà *un any* que no l'he vista!

[Carta 26]

9. En aquests moments, Miquel Ferrà, Mr. Malye (president de la fundació Guillaume Budé, la Bernat Metge francesa) i Jean Jacques-Achille Bertrand, aquest darrer director de l'Institut Francès de Barcelona, tiraven endavant una antologia de poetes catalans en francès. En aquesta antologia hi treballaven Miquel Ferrà que seleccionava els poemes, Mr. Bertrand que els traduïa i Mr. Malye que els havia d'editar. No sabem que el projecte es dugués a terme.

10. Ha de ser Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat.

11. Abans Miss Gunn. Aquesta senyora i Miss Napier eren angleses. Havien vingut al curset que donà Maria Montessori a Barcelona el 1916, al qual havia assistit també Miquel Ferrà. Per Pasqua d'aquell any, Nicolau i Ferrà anaren a Mallorca acompanyats de les dues angleses i allà veren les processons de Setmana Santa i passejaren i feren excursions. Ferrà i Nicolau parlaren sovint d'aquest viatge i d'aquestes allotes a les quals en ocasions identificaran amb les cucurulles típiques de Setmana Santa.

12. Fa referència a la campanya dels intel·lectuals castellans en favor de la llengua i la literatura catalanes i al manifest que aquests, possiblement per iniciativa d'Adolfo Bonilla y Sanmartín i Ángel Ossorio y Gallardo, havien enviat al president del Directori Militar. Aquest manifest havia aparegut a principis de març i el podem trobar a J.M. ROIG ROSICH, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural* (Pub. Abad. Montserrat, 1992). Vegeu també les cartes de Ferrà a Nicolau.

13. Hermínia Grau, casada amb Agustí Duran i Sempere, gran amiga de Nicolau d'Olwer i de Ferrà.

Caríssim Ferrà,

Penso que aquesta us deurà atrapar a punt de pendre el barco per anar-vos-en a Mallorca. Em feu enveja, perquè enyoro els banys de sol i d'aigua salada. Aquí, en aquest lloc, insipit i fret no hi ha goig en el bany. El lloc és per mirar-se'l, però no per sucra-s'hi.

I aquí em teniu —després d'una anada cap al Midi per reunir-me amb la meua mare— treballant a tot hora i fent-me uns tips de mecanografiar que mai no ho hauria sospitat, i esperant encara un treball major per d'aquí a un mes. He anat quedant-me sol i ara tota la feina em cau al damunt: soc tot d'una peça el director, el secretari, el mecànic i el *groom* d'una oficina inexistent.¹⁴ Tot això vol dir que pels meus estudis i treballs personals no em resta gens de temps. Però, què hi farem! Jo sempre he dit que la meua feina és de fer allò que els altres no fan, i mai no ha estat més cert que ara. El que el nostre grup ha fet i fa era la tasca d'aquells senyors que quan les coses marxaven bé es donaven el nom pompós de President¹⁵ i govern de Catalunya. Pitjor per ells.

Consegüirem alguna cosa? No ho sé, penso que sí. Però a mi el que m'interessa no és això sino l'haver complert bé o malament (tant bé com he sabut) amb el meu deure. Quan ens hem adreçat al poble usant un nacionalisme verbal, és un afer purament de vergonya el no deixar-lo després a l'estacada.

Ja veieu que en l'ordre polític la meua moral també és unànime, i en l'altre no cal dir-ho. [...]

Teniu raó, cal cercar un nou camí després de cada marrada, però sovint cal cercar-lo lluny, molt lluny del que hem perdut o ens ha perdut. A la nostra edat i havent menjat en set hostals i begut en set tavernes, com diem a Catalunya, el camí de l'amor deixem-lo correr. Només les noies incautes poden estimar amb fe, amb entusiasme i amb sacrifici, l'única amor pura, i aquestes ja no són per nosaltres. I l'amor «aproximatiu» és una cosa tan cendrosa! Mes cal que estimem una cosa inexistent, un producte de la nostra fantasia, una criatura que sigui només el concepte que d'ella ens formem: això que la gent en diu un ideal, però encarnat en formes materials. Per això és grat de treballar per la nostra pàtria i pel nostre poble (encara que sota seu reconeguem que és un agregat d'esteves, de covards i de ximplers). No us diré que sigui molt important el que faig, però estic segur que és el més important que he fet: amb una dona això no ho faria, *ergo*...

Supòs que ja sabeu l'aliança nostra amb el pare de la Maria i la seva gent. La gent serveix, el que és ell...¹⁶

La meua mare us saluda i vol escriure-us. Records als vostres. Us abraça.

Lanternman

[Carta 30]

14. Segons la GEC, Nicolau, a Ginebra, «actuà prop de la Societat de Nacions en defensa de Catalunya».

15. Altre cop Puig i Cadafalch.

16. Sens dubte fa referència a Francesc Macià, pare de les germanes Macià, que eren conegudes de Ferrà i Nicolau d'Olwer de quan passaven les vacances a Vilanova. Quant a la relació, en aquests moments, entre Nicolau i Francesc Macià, vegeu *Epistolari de Lluís Nicolau d'Olwer amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i Ferran Valls i Taberner. (1876-1951)* (Barcelona, P.P.U., 1989), ps. 155-172.

Estimat Ferrà!

Pel mateix correu rebo la vostra, remesa de Ginebra, i una de la meua mare, totes dues amb la mateixa mala nova de la mort del vostre bon Pare (a. c. s.).

Què us he [de] dir? La mort dels qui estimem, per molt prevista que sigui, com la del vostre Pare ho era ja fa alguns anys, és tanmateix una de les majors penes que passem en aquesta vida. Demés, com més anys tenim, més estimem als nostres pares, perquè la nostra amor ha anat despullant-se de tots els mobils egoïstes que l'envoltaven en els nostres primers anys. Cregueu que de tot cor us acompanyo en aquest trist moment.

Fa una setmana que soc aquí treballant en la Crònica d'En Muntaner. Aquesta ciutat em fa pensar molt amb Mallorca, pels seus palaus i les seves esglésies. Ja en parlarem. Del paisatge us diré des d'ara que, descomptat l'Etna, és millor el vostre, encara que s'assemblen molt.

Aprofitaré de trobar-me en aquestes terres per visitar coses interessants de l'illa i de fora d'ella. Penso obrir un parèntesis al treball de la Biblioteca, per retornar-hi després. La meua adreça ací és Hotel Bristol.

De Mèxic¹⁷ vaig tenir-ne una lletra a que vaig respondre al Consulat de Milà, com em deien i no n'he sabut res més.

Els meus projectes són per aquest hivern d'anar cap a casa tot seguit que acabi la tasca que m'ha dut per aquesta illa. Es a dir, compto tornar-hi dins el novembre. Procureu tranquilitzar la gent de casa, demostrant-los que no hi ha cap motiu per no fer-ho. La vida que he dut aquests mesos és molt pesada pel qui té feina a fer i té lligams massa forts de família.

Això no està prou civilitzat per poder-s'hi banyar, a pesar de la calor que fa. La ciutat està damunt el port, i la platja lliure resta a una distància impossible havent de treballar a la Biblioteca on naturalment em convé enllestir.

Tinc moltes ganes de trobar-me a Barcelona, encara que en tots els ordres hauré de fer-me violència. Si no fos per la qüestió domèstica, aprofitaria l'escusa per seguir fora. De totes maneres cregueu que aquesta temporada m'ha servit per avesar-me a moltes privacions. Em dol més, d'altra part, l'aspecte grotesc més que no pas el tràgic de la nostra situació.¹⁸

Una vegada més, amb la meua amical abraçada, el testimoni del meu condol. Vostre

Nic

[Carta 32]

17. De Palma Guillén.

18. A la carta de Miquel Ferrà a Ll. Nicolau d'Olwer de dia 28-X-24, Ferrà li recomana no tornar i li diu que tots els amics ho veuen així. Vegeu J. MASSOT, *Setze cartes de Miquel Ferrà a Lluís Nicolau d'Olwer (1923-1934)*, «Els Marges», núm. 45 (1992), ps. 77-78.

Amic caríssim!

La vostra va arribar-me molt retrassada, a causa d'un parèntesi que vaig posar a la pesada tasca de Biblioteca fent una excursió per l'illa i per Tunísia. Amic, coses inoblidables!... ja en parlarem (perque tanmateix un dia o altre ens deurem veure!) i ja en podreu llegir qualque cosa, si realitzo els meus propòsits.

Ací he fet una vida un xic dura: treball de biblioteca de 8 a 4 amb interval de 3/4 per «fare colazione». M'he trobat amb un bibliotecari excursionista, vell lliberal, prim i alt que semblava vos mateix, que us deixessi creïxer una mefistofèlica «perilla».

De Mèxic no n'he rebut res més. Ho sento, si és a causa de no haver rebut la meua, i per tant que jo hagi pogut quedar grollerament amb una damisela tan interessant. Pel demés... amic, els homes caiem sempre pel mateix costat, i no voldria trencar el PROU que fa mesos vaig formular-me. Un dia o altre em deuran afusellar, y val més, amb temps, d'anar alleugerint la consciència.

La vostra lletra i la d'un altre amic em fan vacillar en el pla que ja tenia fixat, d'anar-me'n a casa, tan bon punt enllestida la tasca d'ací: Aniré, doncs, a veure el meu cunyat al sanatori pireneic on rau i allà faré plans hivernals.

L'Etna ja està cobert de neu. Es un bell espectacle, de veure com damunt de la gelera fuma el volcà. Ara, que això només pot veure's de bon matí. Fins en els dies més clars, de les 10 del matí en amunt la part superior de la muntanya sol estar ennuvolada.

Em sap molt de greu no tenir res a mà per oferir-vos pel calendari.²⁰ Es una reunió d'amics, a la qual em desplaui molt de mancar. Com que jo no soc poeta, no tinc la impudícia de publicar coses íntimes; i de traduccions o notes de paisatge, que a casa encara en trobaria alguna de vella, ací no en tinc cap ni dins la memòria tampoc.

I la nostra Residència, com marxa? Els bons administradors l'han acabada d'estrangular?

A part de què tornar em convé, perquè totes les coses em van en orris, és que en tinc ganes, amic, moltes ganes! Més que la gent n'enyoro la terra, més que la terra n'enyoro la mar. Físicament i espiritualment em manca. Per ella m'exposaria sense pensar-hi als perill —potser més imaginari que reals— que diu que hi ha en la meua tornada. El que més em preocupa de tot això és la meua mare: mal és per ella la separació i mal la tornada, si ha d'ésser entre nus d'engúnies. Què hi farem! No sempre les coses han de marxar bé, i hem fet tantes coses mal fetes que bé mereixem un càstig.

Us abraço

Lanternman

[Carta 33]

19. La carta és escrita des de Catània.

20. Fa referència a l'«Almanac de les Lletres» que s'editava a Mallorca, dirigit per Joan Pons i Marquès, i en la confecció del qual participava Ferrà.

Amic caríssim!

Vos enguany passeu les festes també a casa vostra, però amb la irreparable absència del qui les presidia.²¹ Jo les passo en família, però lluny de casa, que és així mateix una mala manera de passar-les.

Penso que la meua darrera és del meu segon sojorn a Catània. Després vaig córrer quelcom per l'illa, visitant algunes ciutats que em mancaven: Messina, Castrogiovanni, Barcellona. No cal dir que a aquesta m'hi va dur el nom: millor estaria dir-ne Gavà. Després un piroscabo va dur-me a Malta, i us confessaré que és un dels llocs que m'han interessat més de tot el que he vist en els meus viatges, tant del punt de vista natura com de l'artístic, com de l'històric. Amic —sembla una *boutade*— però Malta és el cant del cigne del nostre poble. Tot el que hi ha de gran i de bell tot és fet sota els grans mestres catalans i mallorquins: els escuts de Cotoner, Despuig i Perellós segellen totes les notabilitats de l'illa. Voldria tenir temps i habilitat per anar duent al paper, abans no se m'esborrin, totes les impressions d'aquest viatge mediterrani que he fet perseguint l'ombra d'En Muntaner. Però la meua ploma és un xic indòcil i un núvol de feines divergents em sollicita.

Les vostres impressions i les concordants d'altres amics, m'han deturat pel camí de casa. Soc a Catalunya, però, i encara que una mica francisades sento cantar aquests dies les nostres nades: *Que li darem al filllet de la Mare...*

Dintre de poc, però, tornaré a alçar el vol, ara cap a la ciutat de Julià. No sé quina serà la meua adreça: useu l'adjunta, en sobre exterior. Escriviu-me, perquè no sabeu en aquestes condicions com són desitjades les lletres dels bons amics.

Per un dels nostres companys —excompanys és més just que digui— de platja, he sabut que Mèxic havia arribat a Barcelona.²² Per on campen? En altre temps, tots plegats hauríem anclat a Sóller, però hem envellit, caríssim! Si per cas anàssim a Lutècia²³ feu-m'ho saber, o que m'ho facin saber, que em plauria un sopar i una conversa.

Ja veieu, «això no pot durar», però dura i dura com una mala cosa. Es clar que finirà: però no haurem finat abans nosaltres? La gent murmura, però amb prou feines protesta i —sobre tot— no es revolta. En fi, la moral unànime aconsella de fer el nostre deure, sense mirar si els altres el fan, el d'ells.

La premsa diu coses fantàstiques dels esclavissaments de Sóller. Hom parla de 140 K^a., cosa que seria molt més que tota la vall. De tota manera, sembla cert que és important. Aviat ja ni els llocs testimonis de les nostres belles hores romandran! Es catastròfic del tot.

El nostre amic Maly va trametre-us uns llibres, fa molt temps, i una lletra. Pensa que no ho heu rebut, perquè no ha tingut resposta. O potser és aquesta la que s'ha extraviat? Escriviu-li per aclarir-ho. Sembla que allò de l'antologia només depèn de vos, pel que ell diu, i seria molt interessant de dur-ho a terme.²⁴

No m'oblidau prop de la vostra mare i la vostra germana. Als cartoixans,²⁵ dieu-los que em perdonin: ja els escriuré un dia d'aquests. Als bons amics d'aquesta terra, els meus records: Don Juan, Forteza, Maria Antonia, Salva-Font, etc.²⁶

Una abraçada del vostre

Lanternman

21. Bartomeu Ferrà i Perelló, per la mort del qual li havia donat el condol.

22. Referència a Palma Guillén, Gabriela Mistral i Ana Maria Bustamante.

23. París.

24. Ja hem parlat en una nota anterior d'aquesta antologia. Aquest Mr. Maly és en realitat Mr. Malye.

25. El germà de Miquel Ferrà Bartomeu i la seva família que vivien a la Cartoixa de Valldemossa.

26. Joan Alcover, Guillem Forteza, Maria Antònia Salvà, Antoni Salvà i la seva esposa Isabel Font.

La meva mare i els germans us desitgen un millor 1925. Adreça:

Exterior
M.M. Tousaint
Association Guillaume Budé
Librairie les Belles Lettres
95, Bd. Raspail -Paris VI

interior
el meu nom

[Carta 34]

8

11-IV-25

Amic caríssim!

Bones pasqües!! No puc en aquests dies deixar de pensar en la vostra terra, els oficis de la Seu, les cucurulles i el Calvari de Pollença. Tres vegades hi he passat aquesta florida setmana d'abril, fa nou anys amb aquelles britàniques que —vos i jo— vàrem fer la ximpleria de deixar-nos escapar; en fa sis, amb aquella amiga que va tenir la sort de comprendre a temps que amb vos i jo —i perdoneu!— no es va enlloc; en fa tres, anant a cercar a la Cartoixa el repòs després de l'activitat municipal, amb uns certs propòsits de tornar a les meves feines —les que m'interessen i aquelles per les quals serveixo— abandonant això que la gent ne diu política. Bon propòsit, com d'altres!, poc temps conservat. Per no haver-lo conservat, ja fa dos anys que enyoro de molt lluny la Pasqua mallorquina.

Ja està vist que la situació espanyola quan acabi —que un dia o altre deurà acabar, encara que ho poso lluny— no serà en forma violenta, sino suau com un vals d'opereta vienesa, i tot quedarà si fa no fa com abans, però un xic pitxor. Llavors vindrà el «catalanisme reconstruïu» que enlluernarà molta gent. Creieu, però, que val la pena de tornar a començar, perquè al cap d'un quant de temps els herois ho tornin a destruir? Hauriem de començar a fer fonaments enlloc d'edifici, però per aquesta feina no trobem gent. Els uns creuen que la qüestió és aprofitar-se quan van ben donades i fer una sesta letàrgica quan van malament; els altres creuen que tot s'arregla amb crits i amb tartarinades en projecte: un arriba a creure que els pocs que no pensem ni una cosa ni l'altra som quatre ximplers errats de comptes. Potser si.

Mentres a Pollença baixaven del Calvari, el nostre Henriot²⁷ queia del govern. En política exterior, ha estat molt pel damunt dels seus predecessors: ha salvat França de l'isolament i, per primera vegada, hi ha fet ingressar reparacions alemanyes. En política interior ha fet algunes errades, però no és per aquestes que ha caigut. Ha caigut per tenir la pretensió de fer pagar als rics. Aquests senyors no protestaven de que els matessin els fills a la guerra, però no poden tolerar que els toquin la butxaca. La gran indústria i la banca han dut tota la campanya utilitzant i inflant els desencerts d'Henriot en la qüestió religiosa, l'alsaciana i la universitària. Tot això només aprofita —i prou que ells se'n donen compte— a la demagògia blanca d'Acció Francesa, que vist de prop es de lo més infecte que hi ha. Vaig assistir a una conferència de Daudet,²⁸ que me'n recordaré tota la vida. Ja en parlarem.

Espero la vinguda del vostre germà, que durà un xic de calma cartoixana en mig d'aquesta vila.

Un abraç

Vaig veure el resident Mestres, avui tolosà.

[Carta 36]

27. Cap del Govern Francès.

28. Léon Daudet, fill d'Alphonse Daudet. Léon Daudet era també escriptor, però principalment periodista i fanàtic defensor de les idees nacionals d'extrema dreta de Charles Maurras. Tant Nicolau com Ferrà estaven en contra d'aquestes idees.

The Dorchester Hotel. Park Lane. London. W.1

2-VII-33

Estimat Ferrà,

Per una lletra de la Palma²⁹ tramesa ací, veig que Gabriela Mistral³⁰ està embarcada al *Marquès de Comillas* amb rumb a Barcelona, de pas cap a Madrid. Esperaven que jo hi seria y podria ocupar-me'n. Voleu enterar-vos de quin dia arriba el *barco* y anar a esperar-lo? Si vós ja fóssiu fora de Barcelona, podrieu encomanar-ho a algú? Ja sabeu que Gabriela és com una mena d'infant, y demés ara ve de sortir d'una malaltia. L'han nomenada consulesa a Madrid (pobres ciutadans xilens, ja estan ben guarnits, els perdrà tots els papers!). Ella fins fa poc escribia a l'«ABC» (articles literaris naturalment). Feu-la, però, adonar que per a un representant estranger colaborar a la premsa d'oposició al règim, és un xic delicat i li pot donar disgustos.

Ací anem fent, o més ben dit, no fent, perquè els Nordamericans són una gent impossible de tractar-hi. Si no fos per la por que tothom té d'esvair la gran esperança que el públic havia posat en aquesta Conferència, ja l'hauríem plegada. America, no sols no ajuda, positivament destorba.

No em sap greu, però (si no s'allarga massa) l'estada. El temps que fa és magnífic, y he pogut veure amb calma el camp i el riu, com no els havia vist mai! Demés, el pla diplomàtic on estic m'ha permès de conèixer de prop la vida social d'aquesta aristocràcia, que és la darrera que resta, —qui sap si per poc temps!

Ara, que els dies de calor com avui hom ho donaria tot per un reonet de cala.

Records als amics. Vostre.

Nicolau

Teniu l'adreça de Mrs. Gray (ex-Miss Gun)? Jo l'he perduda.

[Carta 59]

El Bruc de Baix 1-IX-33

Caríssim Ferrà!

Us escric des d'aquest recó de mon tot veient com es retalla damunt el cel la serralada del Montserrat. Els meus germans han llogat ací una caseta, per tal de treure la mainada de l'ambient de la ciutat. Hi passen tot l'estiu: jo hi he vingut a fer la Santa Rosa i quatre dies més. Per ara són les úniques vacances que m'han estat permeses. Demà retorno a Barcelona, i dimarts cap a Madrid, encara. Amb aquest, ja son tres estius sense vacances... Es clar que si per aquesta República ens hi hem jugat la vida, bé li podem abandonar la tranquil·litat estival. Tanmateix...

29. Guillén.

30. Escripitora xilena, que anys després fou Premi Nobel de literatura.

Ens hem anat fent vells, sense adonar-nos-en massa i sense voler-nos-ho confessar. Com que tot s'envelleix al mateix temps, juga la llei de la relativitat i ens sembla de vegades que el temps no passa. Ara, si ens comparem nosaltres d'avui amb nosaltres mateixos de fa uns quants anys, la il·lusió ja no pot durar.

Som vells, i en definitiva fracassats, perquè no hem realitzat allò que de joves ens proposàvem, ni hem realitzat tampoc aquell mínim humà de fer-nos una família. Consolem-nos pensant que així no caurà damunt els nostres ossos el cor de maleccions [*sic*] dels nostres descendents, i que Déu ens premiarà la bona obra de no haver augmentat el nombre de ximpls, carallots, ases i criminals que integren l'espècie humana.

Si no puc anar —com massa em temo— uns dies de setembre a Mallorca amb vós, per algun indret no gaire turistejat encara, espero que bé en trobarem almenys un parell o tres per amagar-nos a Empuries o a algú altre lloc desert de correligionaris. Sí, fa massa temps que la vida ens ha separat materialment; ens cal tenir lleure de recordar el *bons vieux temps* i de parlar dels darrers anys.

De salut, millor. Londres em va anar bé —el cor, però, dóna de tant en tant algun sotrac.

Us abraça

Nic

[Carta 60]